

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูต้นแบบตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูศิลปศึกษาที่ได้รับการประกาศเกียรติคุณเป็นครูต้นแบบปีการศึกษา 2541 – 2543 จำนวน 12 คน กลุ่มตัวอย่างประชากรของนักวิชาการศิลปศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 30 คนและกลุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นครูศิลปศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่ผู้วิจัยได้ ทำการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งตามระดับชั้น (Stratified Random Sampling) และการสุ่มอย่างง่าย (Sample Random Sampling) จำนวน 30 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างประชากรครูต้นแบบสาขาศิลปศึกษา จำนวน 12 คนโดยใช้แบบสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างประชากรของนักวิชาการศิลปศึกษา จำนวน 30 คน และครูศิลปศึกษา จำนวน 30 คน โดยใช้แบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง คือ แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามแบบประเมินค่า (Rating Scale)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและแจกแจงความถี่ นำเสนอในลักษณะความเรียงและในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ เป็นค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูดั้งแบบเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้

1. ข้อมูลทั่วไปของครูดั้งแบบสาขาศิลปศึกษา

ครูดั้งแบบทั้งหมด 12 คน ชาย 7 คน คิดเป็นร้อยละ 58.33 หญิง 5 คน คิดเป็นร้อยละ 41.67 อายุระหว่าง 41 - 59 ปี วุฒิต่างการศึกษาส่วนใหญ่จบปริญญาตรี สาขาศิลปศึกษา คิดเป็นร้อยละ 58.34 ประสบการณ์ในการสอนอยู่ระหว่าง 9 - 37 ปี ทำการสอนในระดับชั้นประถมศึกษา 7 คน คิดเป็นร้อยละ 58.33 สอนระดับมัธยมศึกษา 5 คน คิดเป็นร้อยละ 41.67 ครูดั้งแบบจากภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคละ 2 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67 ต่อภาค และจากภาคกลางและภาคใต้ ภาคละ 4 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 ต่อภาค

2. ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูดั้งแบบตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ ในประเด็น

2.1 ด้านการเตรียมการสอนศิลปศึกษา ครูดั้งแบบทุกคนเห็นความสำคัญของการเตรียมการสอนว่ามีความจำเป็นมาก โดยรูปแบบต้องมีการศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร มีการทำแผนการสอน เตรียมเนื้อหา เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ ใบงาน ใบความรู้ สื่อการเรียนรู้ นอกจากนี้ครูดั้งแบบต้องเป็นครูที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ทันสมัยและต้องประยุกต์เนื้อหาให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นและต้องมีการเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับเนื้อหาและผู้เรียน ซึ่งส่วนใหญ่เลือกใช้รูปแบบกิจกรรมโครงงาน กระบวนการกลุ่ม CIPPA MODEL และ CIPPA ART MODEL และมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการเตรียมการด้านการวัดและประเมินผล นอกเหนือจากการเตรียมการด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ยังมีการเตรียมการในด้านการเตรียมแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้เรียนให้หลากหลาย ทั้งในและนอกโรงเรียนปัญหาส่วนใหญ่ที่พบมากในการเตรียมการของครูดั้งแบบ คือ ปัญหาด้านการขาดงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ที่ทันสมัยและสื่อการเรียนรู้ ในด้านรูปแบบการเตรียมการสอนที่เป็นเอกลักษณ์ส่วนใหญ่ของครูดั้งแบบ คือ ต้องมีการเตรียมความพร้อมให้ตัวเองเตรียมแบบฝึกให้ผู้เรียนและเตรียมสื่อและผลงานให้มากเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษา

2.2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูต้นแบบส่วนใหญ่ ได้ให้ความหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่า ผู้เรียนต้องมีความรับผิดชอบและมีการพัฒนาตนเอง และเป็นธรรมชาติของวิชาศิลปศึกษาอยู่แล้วที่ต้องมีการปฏิบัติและทำกิจกรรมด้วยตนเอง ส่วนรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่วนใหญ่จะเน้นการจัดกิจกรรมแบบประสบการณ์จริง โดยใช้รูปแบบโครงงานและกระบวนการกลุ่ม โดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎีโครงงาน กระบวนการกลุ่มและ CIPPA MODEL ตามลำดับ โดยต้องปฏิบัติตามขั้นตอนของทฤษฎีแต่ละทฤษฎี ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นอกจากนี้ยังมีการบูรณาการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ในการจัดการเรียนรู้ด้วยการบอกกล่าว พูดคุยและแก้ปัญหาตามพฤติกรรมผู้เรียนตามสถานการณ์ ส่วนปัญหาที่พบมากที่สุดในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ ปัญหาด้านการขาดงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์และปัญหาด้านครุต้นแบบที่ไม่ได้จบการศึกษาด้านศิลปศึกษา ส่วนรูปแบบแนวคิดเฉพาะตัวในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ที่ครุต้นแบบส่วนใหญ่เลือกใช้ คือ การให้ความเป็นกันเองกับผู้เรียน

2.3 ด้านการผลิตและเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ ครูต้นแบบส่วนใหญ่ มีเทคนิคในการเลือกผลิตและใช้สื่อการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการผลิตและเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ และเน้นประหยัด สอดคล้องกับบทเรียนและใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่น ส่วนสื่อทางด้านเทคโนโลยีนั้น มีการใช้สื่อด้าน วิดีทัศน์ คอมพิวเตอร์ แต่ครุต้นแบบบางท่านที่ยังมีการใช้สื่อเทคโนโลยีน้อย เนื่องจากไม่มีงบประมาณในการจัดหาอุปกรณ์ สื่อหรือกิจกรรมการเรียนรู้ที่ครุต้นแบบเลือกใช้เป็นพิเศษ คือสื่อที่เป็นวัสดุ อุปกรณ์ ที่เป็นของจริง ผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นที่ทำขึ้นเอง และสื่อผลงานของรุ่นพี่ ส่วนการใช้บริการหรือได้รับความอนุเคราะห์ทางด้านสื่อการเรียนรู้ทางศิลปะจากแหล่งวิทยากรท้องถิ่นนั้น ส่วนใหญ่ ครูต้นแบบใช้วิธีการเชิญวิทยากรที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้และแนะนำให้ผู้เรียนไปศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นด้วยตนเอง สำหรับปัญหาในการใช้สื่อการเรียนรู้นั้น ที่พบมากที่สุด คือ การขาดงบประมาณในการจัดหาสื่อการเรียนรู้ ในส่วนของการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความสามารถในการผลิตและเลือกใช้สื่อการเรียนรู้นั้น ส่วนใหญ่ใช้วิธีการศึกษา ค้นคว้า อบรม สัมมนาและแลกเปลี่ยนความรู้จากบุคคลอื่น เทคนิคและวิธีการที่เป็นเอกลักษณ์ในการเลือกผลิตและใช้สื่อการเรียนรู้นั้น ส่วนใหญ่ใช้วิธีการผลิตสื่อ เอกสาร นิทาน และบทเรียนสำเร็จรูป โดยมีนักเรียนช่วยผลิต ร่วมใช้และพัฒนาด้วยวัสดุที่หลากหลายในท้องถิ่น และสื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.4 ด้านการวัดและประเมินผล ครูต้นแบบส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นในเรื่อง ความสำคัญของการวัดและประเมินผลว่า มีความสำคัญและจำเป็นมากเพราะได้รู้ความก้าวหน้า ความคิดสร้างสรรค์และพัฒนาการของผู้เรียน และยังได้รู้พัฒนาการด้านการสอนของครูอีกด้วย ส่วนความคิดเห็นด้านแนวคิดในการวัดและประเมินผลนั้น ครูต้นแบบทุกท่านมีรูปแบบแนวคิดใน ลักษณะการประเมินตามสภาพจริง ตามความรู้ ความสามารถของผู้เรียน นอกจากนั้นยังมีแนวคิด ในการประเมินพัฒนาการของผู้เรียน ในด้านการประเมินผลงานศิลปะและประเมินกระบวนการ ทำงานศิลปะนั้น ทุกท่านให้ความเห็นตรงกันในด้านความสัมพันธ์ของการประเมินทั้ง 2 แบบ ด้วยรูปแบบวิธีการประเมินที่หลากหลาย เช่น สังเกต สัมภาษณ์ ตรวจผลงาน ซึ่งทุกการประเมิน ต้องมีแบบประเมิน และมีครูต้นแบบบางส่วนที่เน้นการประเมินกระบวนการมากกว่าการประเมิน ผลงาน ส่วนรูปแบบการประเมินเพื่อให้ครอบคลุมพัฒนาการผู้เรียนในวิชาศิลปะศึกษานั้น ครูต้นแบบทุกท่านเน้นการประเมินทักษะ 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย โดยมีการประเมินคุณค่างานศิลปะและความงาม โดยเน้นองค์ประกอบศิลป์ ด้วยการตรวจผลงาน ประเมินทักษะการทำงานและการแก้ปัญหาด้วยการสังเกตกระบวนการขณะปฏิบัติงาน และ ประเมินด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและศิลปะนิสัย ด้วยการตรวจผลงาน สังเกตกระบวนการ ทำงานและสังเกตพฤติกรรม ซึ่งการประเมินทุกรูปแบบจะมีแบบฟอร์มการประเมิน ส่วนรูปแบบ การวัดและประเมินผลเพื่อให้ทราบพัฒนาการของผู้เรียนนั้น ส่วนใหญ่ประเมินตามสภาพจริง สังเกตกระบวนการทำงาน โดยมีแบบประเมิน และยังมีมีการประเมินก่อนเรียน (Pre – test) และ ประเมินหลังเรียน (Post – test) ในส่วนของการให้ผู้เรียนประเมินตนเอง และเพื่อนประเมินเพื่อน นั้น รูปแบบส่วนใหญ่ใช้วิธีการให้ผู้เรียนเขียนวิจารณ์ประเมินตนเองและเพื่อน พร้อมแสดงเหตุผล ส่วนผู้ปกครองและชุมชน ประเมินผู้เรียน นั้น บางส่วนใช้วิธีการให้ผู้ปกครองเขียนวิจารณ์ชื่นชม ผลงานผู้เรียน และบางส่วน กล่าวว่า มีการปฏิบัติน้อยเนื่องจากเป็นการประเมินค่อนข้างยาก สำหรับปัญหาในการวัดและประเมินผล คือ ปัญหาที่ผู้เรียนบางคนขาดความรับผิดชอบ และไม่ส่งงาน ครูต้นแบบใช้วิธีการแก้ปัญหาโดยการเรียกเด็กมาพูดคุย ชักถามเหตุผล บางครั้งแจ้ง อาจารย์ที่ปรึกษา และผู้ปกครองให้รับทราบ ปัญหาอื่น ๆ ได้แก่ ครูต้นแบบบางท่านมีภาระงาน มากเกินไป แก้ปัญหาโดยการผลัดสื่อให้มากขึ้นและให้ผู้เรียนศึกษาด้วยตนเอง

2.5 ด้านการจัดปัจจัยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม ทั้งในและนอกห้องเรียน นั้น ครูต้นแบบทุกท่าน มีการรูปแบบการจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ศิลปศึกษาของผู้เรียน โดยมีการจัดป้ายนิเทศและข่าวสารด้านศิลปะทั้งในและนอกห้องเรียน โดยมีการสับเปลี่ยนตลอดเวลา มีตู้แสดงผลงานนักเรียนเพื่อจัดแสดงผลงานที่สวยงามและดีเด่น มีสวนหย่อม ธรรมชาติในโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ นอกจากนั้นยังมีผลงานของรุ่นพี่มาจัดแสดง โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดตกแต่ง ด้วยการแบ่งกลุ่ม แบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการตกแต่ง นอกจากนั้น ยังมีการแนะนำให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ และแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น โดยการมีกรอบให้ผู้เรียนไปศึกษาด้วยตนเอง แล้วกลับมารายงานผล นอกจากนั้นแล้ว โรงเรียนที่ครูต้นแบบทำการสอนนั้น หลายโรงเรียนยังเป็นศูนย์ศิลปศึกษาระดับอำเภอ จังหวัด ที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปะของนักเรียน กลุ่มโรงเรียนและผู้สนใจอีกด้วย ครูต้นแบบส่วนใหญ่ยังจัดให้ผู้เรียนมีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสนใจ และสิ่งที่ผู้เรียนอยากรู้ และสิ่งที่ต้องศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับศิลปะและเอกลักษณ์ท้องถิ่นของตน โดยมีแบบสำรวจให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นอีกด้วย

2.6 ด้านการประสานความร่วมมือเพื่อจัดการเรียนรู้ ในหัวข้อการประสานความร่วมมือกับคณะครูในโรงเรียนในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ โดยเฉพาะการบูรณาการวิชาศิลปะศึกษากับรายวิชาอื่น นั้น ส่วนใหญ่มีการบูรณาการกับครูทุกคน แบบบูรณาการง่าย ๆ นอกจากนี้ยังมีการชี้แจงให้ผู้ปกครองและชุมชนเกี่ยวกับนโยบายการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษานั้น ส่วนใหญ่มีการชี้แจงในช่วงการประชุมผู้ปกครอง ส่วนการเชิญผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปศึกษานั้น จะมีในช่วงการจัดนิทรรศการและบางครั้งมีการเชิญผู้ปกครองที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น มาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ผู้เรียนในบางโอกาส ในด้านการติดต่อประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งรัฐบาลและเอกชน นั้น มีการเชิญวิทยากรจากทั้ง 2 หน่วยงานมาให้ความรู้แก่ ผู้เรียนในบางโอกาส บางครั้งมีการจัดทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้ และสถานประกอบการ ในด้านการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลงานนักเรียนด้านศิลปะ นั้น ส่วนใหญ่ใช้วิธีการจัดนิทรรศการศิลปะในโรงเรียนทุกปี และมีการส่งผลงานนักเรียนเข้าประกวดและได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมาย

ตอนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นของนักวิชาการศิลปศึกษาและครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูต้นแบบตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้

นักวิชาการศิลปศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไปของนักวิชาการศิลปศึกษา

นักวิชาการศิลปศึกษา ทั้งหมด 29 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 79.30 อายุอยู่ระหว่าง 35 - 59 ปี วุฒิทางการศึกษาส่วนใหญ่จบปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 93.10 ส่วนใหญ่จบการศึกษาสาขาศิลปศึกษา คิดเป็นร้อยละ 69.00 ประสบการณ์ในการทำงานและสอนศิลปศึกษา อยู่ระหว่าง 7 - 32 ปี มีระดับความสนใจในการติดตามข่าวสารคัดเลือกครูต้นแบบในระดับปานกลาง ความคิดเห็นของนักวิชาการในเรื่องการดำเนินโครงการครูต้นแบบอย่างต่อเนื่อง ในระดับเห็นด้วย

2. ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูต้นแบบตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ ในประเด็น

2.1 ด้านการเตรียมการสอน

นักวิชาการศิลปศึกษา มีความคิดเห็นในด้านการเตรียมการสอนของครูต้นแบบ โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด โดยแสดงความคิดเห็นว่าควรศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตรศิลปศึกษา ควรศึกษาค้นคว้า แสวงหาข้อมูลข่าวสารเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนศิลปศึกษาและพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังต้องควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะสมกับความแตกต่างและความถนัดทางศิลปะของผู้เรียนด้วย

2.2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

นักวิชาการด้านศิลปศึกษา ได้แสดงความคิดเห็นในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูต้นแบบ โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด โดยแสดงความคิดเห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรบูรณาการและสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดี ศิลปะนิสัย และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการเรียนการสอนศิลปศึกษาอย่างสม่ำเสมอ ควรจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีโอกาส

เลือกทำกิจกรรมศิลปะหรือฝึกปฏิบัติทางศิลปะจริง ตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจ และควรจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทางศิลปะจากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้คิดเป็น ทำเป็นและการแก้ปัญหา

2.3 ด้านการผลิตและเลือกใช้สื่อการเรียนรู้

ในส่วนของความคิดเห็นด้านการผลิตและเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ นักวิชาการด้านศิลปศึกษาได้แสดงความคิดเห็นด้านการผลิตและเลือกใช้สื่อมากที่สุด ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมากที่สุด โดยให้ความคิดเห็นว่าควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการจัดทำสื่อการเรียนรู้ ควรพัฒนาตนให้มีความรู้ ความสามารถในการผลิตสื่อการเรียนรู้ทางศิลปะที่ทันสมัย สื่อการเรียนรู้ควรพัฒนาให้ทันกับเทคโนโลยีร่วมสมัยและสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน

2.4 ด้านการวัดและประเมินผล

ในด้านการวัดและประเมินผล นักวิชาการด้านศิลปศึกษา ให้ความคิดเห็นในระดับมาก โดยให้ความเห็นว่า ควรประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงให้ครอบคลุมพัฒนาการของผู้เรียนทุกด้าน ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการประเมินจากเพื่อนและกลุ่มด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การอภิปราย การวิจารณ์งานศิลปะ ควรมีการติดตามและประเมินผลทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม พร้อมรายงานผลการประเมิน

2.5 ด้านปัจจัยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้

นักวิชาการศิลปศึกษา มีความคิดเห็นด้านปัจจัยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด นั่นคือ ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปศึกษา ควรจัดบรรยากาศสถานศึกษาและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนการสอนศิลปศึกษา และควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์หอศิลป์ หรือศูนย์ศิลปวัฒนธรรมภายในโรงเรียนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปะของนักเรียน

2.6 ด้านการประสานความร่วมมือเพื่อจัดการเรียนรู้

นักวิชาการศิลปศึกษา มีความคิดเห็นด้านการประสานความร่วมมือเพื่อจัดการเรียนรู้ โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ดังนี้ คือ ควรให้สื่อมวลชนช่วยประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ผลงานของนักเรียนต่อผู้ปกครองและชุมชน ควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดแสดงผลงานและนิทรรศการของผู้เรียน และควรประสานความร่วมมือกับคณะครูในโรงเรียนในการจัดการเรียนรู้ด้านศิลปะเพื่อบูรณาการความรู้ทางศิลปะกับรายวิชาอื่น และควรประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชนในการประสานขอความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน ช่วยจัดหาแหล่งเรียนรู้ของผู้เรียนด้านศิลปะ

โดยสรุปความคิดเห็นของนักวิชาการศิลปศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูต้นแบบตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ในทุกด้าน อยู่ในระดับมาก

ครูศิลปศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไปของครูศิลปศึกษา

ครูศิลปศึกษา ทั้งหมด 30 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 56.70 อายุอยู่ระหว่าง 26 – 59 ปี วุฒิการศึกษาส่วนใหญ่ปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 90.00 ส่วนใหญ่จบสาขาศิลปศึกษา คิดเป็นร้อยละ 33.30 ประสบการณ์ในการสอนศิลปะอยู่ระหว่าง 1 – 32 ปี ระดับความสนใจของครูศิลปศึกษาในการติดตามข่าวการคัดเลือกครูต้นแบบอยู่ในระดับปานกลาง ความสนใจที่จะสมัครเข้ารับการคัดเลือกครูต้นแบบ อยู่ในระดับสนใจ ความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาในเรื่องการดำเนินโครงการครูต้นแบบ อย่างต่อเนื่อง อยู่ในระดับเห็นด้วย

2. ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูต้นแบบตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ ในประเด็น

2.1 ด้านการเตรียมการสอน

ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูต้นแบบตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ ในด้านการเตรียมการสอน อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีความคิดเห็นว่า

ควรศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตรศิลปศึกษา ควรจัดทำแผนการสอนศิลปศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และควรศึกษาค้นคว้า แสวงหาข้อมูลข่าวสารเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนศิลปศึกษาและพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

2.2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ครูศิลปศึกษา แสดงความคิดเห็นในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเฉลี่ย อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีความคิดเห็นว่าการจัดการเรียนรู้ที่ผสมผสานสาระความรู้วิชาศิลปะกับวิชาอื่น ๆ เพื่อประยุกต์ใช้ในการทำงานและชีวิตประจำวัน ควรจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกทำกิจกรรมศิลปะหรือฝึกปฏิบัติทางศิลปะจริง ตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจ และควรจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทางศิลปะจากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้คิดเป็น ทำเป็นและการแก้ปัญหา

2.3 ด้านการผลิตและเลือกใช้สื่อการเรียนรู้

ครูศิลปศึกษา ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูต้นแบบตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ ด้านการผลิตและเลือกใช้สื่อ โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีความคิดเห็นว่าการพัฒนาตนให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะในการผลิตสื่อการเรียนรู้ทางศิลปะที่ทันสมัย ควรผลิตสื่อการเรียนรู้ทางศิลปะที่พัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติและหลากหลายด้วยตนเอง และสื่อการเรียนรู้ ควรพัฒนาให้ทันกับเทคโนโลยีร่วมสมัยและสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน

2.4 ด้านการวัดและประเมินผล

ครูศิลปศึกษา ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา ของครูต้นแบบตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ ในด้านการวัดและประเมินผล โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยแสดงความคิดเห็นว่า ควรประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงให้ครอบคลุมพัฒนาการของผู้เรียนทุกด้าน และ ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการประเมินจากเพื่อน กลุ่ม ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การอภิปราย การวิจารณ์งานศิลปะ ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง และควรติดตามและประเมินผลทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม พร้อมรายงานผลการประเมิน

2.5 ด้านการจัดปัจจัยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้

ครูศิลปศึกษา แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา ของครูต้นแบบตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ ในด้านการจัดปัจจัยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยแสดงความคิดเห็นว่า ควรจัดบรรยากาศสถานศึกษาและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนการสอนศิลปศึกษา ควรจัดห้องเรียนและห้องปฏิบัติการศิลปะให้มีความพร้อมและเหมาะสม ควรส่งเสริมผู้เรียนจัดป้ายนิเทศเพื่อแสดงผลงานและจัดนิทรรศการผลงานศิลปะทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน

2.6 ด้านการประสานความร่วมมือเพื่อจัดการเรียนรู้

ครูศิลปศึกษาได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา ของครูต้นแบบตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ ในด้านการประสานความร่วมมือเพื่อจัดการเรียนรู้ โดยเฉลี่ยในระดับมาก โดยแสดงความคิดเห็นว่า ควรสำรวจความต้องการของชุมชนในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาตามความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน ควรชี้แจงและทำความเข้าใจกับผู้ปกครองและชุมชนเกี่ยวกับนโยบายการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา ควรประสานความร่วมมือกับคณะครูในโรงเรียนในการจัดการเรียนรู้ด้านศิลปะ เพื่อบูรณาการความรู้ทางศิลปะกับรายวิชาอื่น ควรให้สื่อมวลชนช่วยประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ผลงานนักเรียนต่อผู้ปกครองและชุมชน

โดยสรุปความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียน การสอนศิลปศึกษา ของครูต้นแบบตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ในทุกด้าน อยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ของนักวิชาการศิลปศึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะในเรื่องครูต้นแบบ ดังนี้

โครงการครูต้นแบบเป็นสิ่งที่ดี อย่างน้อยก็เป็นเกียรติแก่ครูที่ทำงานจริงทุ่มเททั้งกายและสติปัญญา เป็นการพัฒนาศักยภาพของครูในสาขาต่าง ๆ เปิดโอกาสให้ครูคิดค้นนวัตกรรมและเป็นการยกย่องภูมิปัญญาของครูทุกภูมิภาค ขณะเดียวกันครูที่เป็นมืออาชีพจริง ๆ จะมองผลสำเร็จของการเรียนการสอนเป็นอันดับหนึ่ง สิ่งตอบแทนเป็นสิ่งรองลงมา

ครูต้นแบบ ควรมีโอกาสที่สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางวิชาการในการเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการด้วย ปัจจุบันครูต้นแบบได้แต่เพียงรางวัล ไม่สามารถนำไปปรับตำแหน่งได้ และควรคัดเลือกครูที่ให้ความสนใจในการพัฒนาผู้เรียน และต้องเป็นการคัดเลือกครูศิลปะที่สามารถเป็นต้นแบบได้จริง ๆ และมีการติดตามอย่างต่อเนื่อง

การขยายครูเครือข่ายครูต้นแบบอย่างต่อเนื่อง จะทำให้มีครูแกนนำเพิ่มมากขึ้น ส่งผลต่อไปยังครูเครือข่ายครอบคลุมไปทั่วประเทศ และควรกำหนดการเผยแพร่แนวคิดและแนวทางปฏิบัติให้ชัดเจน เช่น อาจมีการนำเสนอด้วยวิดีโอกิจกรรมการสอนเผยแพร่ให้ครูทั่วประเทศได้ศึกษาเรียนรู้ด้วย

โครงการครูต้นแบบ ควรมีต่อไป แต่ควรปรับปรุงการสรรหาครูต้นแบบ กระบวนการประเมิน การติดตามช่วยเหลือ เสริมความรู้ต้นแบบและขยายผลอย่างจริงจัง และควรสนับสนุนเป็นนโยบายของรัฐให้เป็นรูปธรรมชัดเจนกว่านี้

โครงการครูต้นแบบอาจเป็นดาบสองคม เพราะบางคนไม่ได้เป็นเลิศทางการสอน ด้านผู้ประเมิน เป็นไม้บรรทัดที่เที่ยงหรือไม่ ครูบางคนอาจปรับตัวเพื่อการเป็นต้นแบบ เพราะมีรางวัลเกียรตินิยม ในขณะที่เดียวกันก็อาจดีกับครูที่มีความเป็นครูจริง ๆ เพราะจะเป็นกำลังใจให้เขาพัฒนาตัวเอง

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ของครูศิลปศึกษา ได้ให้ข้อเสนอแนะในเรื่องครูต้นแบบ ดังนี้

การเป็นครูต้นแบบเป็นสิ่งที่ดีมาก เป็นแนวทางในพัฒนาการเรียนรู้ทางศิลปะ และเพื่อเป็นแบบอย่างให้ครูได้พัฒนาตนเองมากยิ่งขึ้น

ควรขยายผลให้ครูศิลปศึกษา ได้รับความรู้จากครูต้นแบบนั้น ๆ ควรมีการอบรมชี้แนะให้ต่อเนื่องจริง ๆ อยากให้ผู้มีความสามารถหรือจบศิลปะแท้ ๆ มาสอนเด็ก

บางครั้งครูต้นแบบไม่ใช่ครูต้นแบบที่แท้จริง ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้น้อยลง ไม่มีเวลาคิดสื่อให้นักเรียนทำงานจากใบงาน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูต้นแบบตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ มีประเด็นรูปแบบที่ควรนำมาอภิปราย ดังนี้

1. ด้านการเตรียมการสอน

ครูต้นแบบศิลปศึกษา มีรูปแบบในการเตรียมการสอนตรงกับผลของการวิจัยความคิดเห็นของนักวิชาการด้านศิลปศึกษาและครูศิลปศึกษา ในเรื่องมีการศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร มีการทำแผนการสอน เตรียมเนื้อหา เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ ใบความรู้ สื่อการเรียนรู้ ต้องเป็นครูที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ทันสมัยและต้องประยุกต์เนื้อหาให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นและมีการเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ให้พร้อมให้เหมาะสมกับเนื้อหาและผู้เรียน สอดคล้องกับ วัฒนาพร กระจับทุกษ์ (2542) กล่าวว่า ในการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักในการจัดทำแผนการสอน เริ่มตั้งแต่สามารถวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อกำหนดกรอบการเรียนการสอน สามารถกำหนดโครงสร้างการสอน อันจะนำไปสู่การจัดทำรายละเอียดขององค์ประกอบต่าง ๆ ของแผนการสอนได้อย่างถูกต้อง ดังที่ Blanch J. (1970) ได้กล่าวว่า ครูศิลปะควรมีการเตรียมเนื้อหา สื่อวัสดุอุปกรณ์ และประสบการณ์ทางศิลปะที่เด็กควรได้รับ ให้พร้อมก่อนการจัดการเรียนการสอน พร้อมทั้งสำรวจปัญหาก่อนลงมือจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามคุณลักษณะความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน

นอกจากนี้ ยังมีการเตรียมการในด้านการวัดและประเมินผล ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการที่ครูต้นแบบ มีการเตรียมการในด้านเหล่านี้ให้สมบูรณ์จะทำให้การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาได้ผลตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ตรงกับงานวิจัยของ วราศิริ วงษ์สุนทร (2543) พบว่า ครูต้นแบบ มีการวางแผนและเตรียมการสอนล่วงหน้า ทั้งเนื้อหา กิจกรรม สื่อการสอนและการวัดและประเมินผล

นอกเหนือจากการเตรียมการด้านต่าง ๆ แล้ว ครูต้นแบบ ยังมีการเตรียมการในเรื่องการบูรณาการรายวิชาต่าง ๆ ตามความเหมาะสม ดังที่ กรมวิชาการ (2544) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนควรใช้รูปแบบที่หลากหลาย เช่น รูปแบบการบูรณาการเป็นการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยการนำกระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มสาระเดียวกันหรือต่างกลุ่มสาระการเรียนรู้มาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน

2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่ครูต้นแบบศิลปศึกษา ส่วนใหญ่ใช้รูปแบบที่เน้นประสบการณ์จริงและใช้กิจกรรมที่หลากหลาย มีการจัดการเรียนรู้ที่ผสมผสานสาระความรู้วิชาศิลปะกับวิชาอื่น ๆ เพื่อประยุกต์ใช้ในการทำงานและชีวิตประจำวัน ซึ่งตรงกับผลการวิจัยความคิดเห็นของครูศิลปศึกษา และสอดคล้องกับ กรมวิชาการ (2544) ได้กล่าวถึงสาระการเรียนรู้ เกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้ศิลปศึกษา ซึ่งอยู่ในกลุ่มวิชาศิลปะ เป็นมาตรฐานที่เน้นจากการเรียนรู้จากห้องเรียนสู่ชีวิตจริงและต่อไปสู่สังคมโลก โดยทุกคนสามารถเรียนรู้ได้เต็มศักยภาพ เรียนรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ทำงานจริง ควรใช้รูปแบบวิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เช่นเดียวกับ คำกล่าวของ เบอริร์ และ ชุก (Berry and Schug, 1984 อ้างถึงใน บุศรินทร์ คำหุ่ง, 2544) ที่ว่า กิจกรรมการศึกษาในชุมชนท้องถิ่น เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ลงมือปฏิบัติในสภาพแวดล้อมจริง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดประสบการณ์ตรง อันได้แก่ การศึกษานอกสถานที่ การสัมภาษณ์บุคคลในท้องถิ่น และการเชิญบุคคลในท้องถิ่น มาเป็นวิทยากร และขณะเดียวกันเป็นการส่งเสริมความรู้ความสามารถของผู้รู้ ในท้องถิ่นได้ถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชนรุ่นหลัง ทำให้ภูมิปัญญาด้านศิลปะในท้องถิ่นไม่สูญหาย ซึ่งครูต้นแบบส่วนใหญ่ ใช้เทคนิคหรือทฤษฎี ด้านรูปแบบการสอนแบบโครงการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นุติยาพร วงษ์เณร (2544) ที่ได้นำรูปแบบการสอนแบบโครงการมาจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น นอกจากนี้ครูต้นแบบยังได้ใช้กระบวนการกลุ่มในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ อติศร เนาวนนท์ (2544) พบว่า ครูต้นแบบกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ซึ่งศิลปศึกษาเป็นหนึ่งในรายวิชาที่อยู่ในกลุ่มนี้ ได้ใช้รูปแบบการสอนโดยใช้บัตรงานเป็นสื่อ แบบเน้นทฤษฎี กระบวนการกลุ่ม นักเรียนสามารถพัฒนาผลงานด้วยความคิดสร้างสรรค์ของตนเอง การมีส่วนร่วมและปฏิบัติกิจกรรมในการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองของนักเรียน การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม มีบรรยากาศการเรียนรู้ที่สนุกสนาน

ผลการวิจัย ยังพบว่า ครูต้นแบบศิลปศึกษา ยังมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตรงกับผลการวิจัยความคิดเห็นของนักวิชาการศิลปศึกษา ที่ว่า มีรูปแบบการบูรณาการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม โดยการใช้วิธีการพูดคุย และแก้ปัญหาตามสถานการณ์ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา

แห่งชาติ,2542) ที่ได้เสนอสาระสำคัญของแนวการจัดการศึกษา กล่าวว่า “จัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา”

3. ด้านการผลิตและเลือกใช้สื่อการเรียนรู้

ครุต้นแบบศิลปศึกษามีรูปแบบในการเลือกผลิตและเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ ใช้สื่อที่เป็นวัสดุ อุปกรณ์ที่เป็นของจริง โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการผลิตและเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ เน้นประหยัด และสอดคล้องกับบทเรียนและใช้วัสดุหรือผลิตภัณฑ์ที่มีในท้องถิ่นและสื่อผลงานรุ่นพี่ ตรงกับ ผลการวิจัยความคิดเห็นของนักวิชาการศิลปศึกษา ที่ว่า ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรและ แหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการจัดทำสื่อการเรียนรู้ ดังงานวิจัยของ วศิษฐ์ นาสารีย์ (2544) พบว่า ประชาชนท้องถิ่นเห็นด้วยกับการนำเอาสื่อการสอนที่ได้จากท้องถิ่น มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากหาง่าย ราคาถูกและสอดคล้องกับการดำเนินชีวิต เช่นเดียวกับ คำกล่าวของ สมพร จารุณี, (2540) ที่ว่า การเลือกสื่อการเรียนการสอนนั้น ควรจะต้องคำนึงถึงความคุ้นเคยของนักเรียน หาได้ง่ายและประหยัดค่าใช้จ่าย

นอกจากนี้ ครุต้นแบบยังใช้บริการหรือได้รับความอนุเคราะห์ทางด้านสื่อการเรียนรู้ทาง ศิลปะจากแหล่งวิทยากรท้องถิ่น โดยเชิญวิทยากรที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้ ดังคำกล่าว ของ พรรณี เกษกมล (2543) ที่ว่า การฝึกทักษะจากภูมิปัญญาไทย ต้องให้ผู้เรียนสัมผัสของจริง เปิดโอกาสให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาช่วยนำภูมิปัญญาที่เป็นความภาคภูมิใจของชาติคืนสู่สังคม นอกจากเด็กจะได้รับประสบการณ์ตรงจากผู้รู้ในท้องถิ่นแล้ว ยังเป็นการลดช่องว่างระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนด้วย

4. รูปแบบด้านการวัดและประเมินผล

ครุต้นแบบศิลปศึกษา มีรูปแบบการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ตามความรู้ ความสามารถของผู้เรียน และมีการประเมินพัฒนาการของผู้เรียน ตรงกับความคิดเห็นของครุศิลปศึกษา ที่ว่า ควรมีการประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงให้ครอบคลุมพัฒนาการของผู้เรียนทุกด้าน ดังที่ De Francesco (1958) ได้เสนอแนะแนวทางการประเมินผลทางศิลปศึกษา ว่า การประเมินผลของความสัมพันธ์โดยส่วนรวมกับพัฒนาการของนักเรียน ซึ่งหมายความว่า ครูไม่ควร ประเมินผลโดยคนเดียว แต่ควรให้บุคคลที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการประเมินผลด้วย เช่น

นักเรียน ผู้ปกครอง เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้เกิดการประเมินผลพัฒนาการของนักเรียนได้อย่างกว้างขวาง และสามารถนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาความคิดและความสามารถของนักเรียนได้อย่างเที่ยงตรง ดังผลการวิจัยพบว่า ครูต้นแบบทุกท่าน ยังมีการให้ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนประเมินเพื่อน ส่วนใหญ่ใช้วิธีการให้ผู้เรียนเขียนวิจารณ์ประเมินตนเองและเขียนวิจารณ์เพื่อน และยังมีมีการให้ผู้ปกครองประเมินผู้เรียนในบางครั้ง และ สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรณ์ (2540) ได้เสนอแนะยุทธวิธีการประเมินผลตามสภาพจริงนั้น ผู้เรียนจะต้องสาธิตหรือแสดงออกให้เห็นว่า ผู้เรียนได้จะใช้วิธีการสังเกตหรือจับตาดูการปฏิบัติงานของเด็กด้วย ซึ่งวิธีเหล่านี้จะช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ตลอดจนนำสิ่งที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ส่วนความคิดเห็นของนักวิชาการศิลปศึกษา มีความคิดเห็น ว่า ควรใช้การประเมินเป็นข้อมูลช่วยให้ผู้เรียนได้ข้อมูลในการพัฒนา ปรับปรุงตนเองและปรับปรุงการเรียนการสอน ซึ่งตรงกับงานวิจัยความคิดเห็นของนักวิชาการด้านศิลปศึกษา พบว่า ควรใช้ผลการประเมินเป็นข้อมูลช่วยให้ผู้เรียนได้ข้อมูลในการพัฒนา ปรับปรุงตนเอง และปรับปรุงการเรียน และควรประเมินด้วยการสังเกต พัฒนาการและขั้นตอนการปฏิบัติงาน ควรประเมินตามสภาพจริงให้ครอบคลุมพัฒนาการผู้เรียนทุกด้าน

นอกจากนี้ ครูต้นแบบทุกคน มีรูปแบบการวัดและประเมินผล ด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยเน้นการประเมินพฤติกรรม 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย พร้อมทั้งมีแบบประเมินทุกการประเมิน ดังที่ De Francesco (1958) กล่าวว่า การประเมินผลจำเป็นต้องใช้วิธีการหรือกลวิธีหลายแบบ เพื่อรวบรวมความก้าวหน้าของนักเรียน ซึ่ง ผลของการวิจัยของ มาลียา กองสุข (2534) พบว่า ควรเน้นการประเมินผลการปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี ใช้วิธีการประเมินผลให้สอดคล้องกับลักษณะธรรมชาติของวิชาศิลปศึกษา ใช้วิธีการประเมินผลหลาย ๆ ด้าน ประเมินผลตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ โดยครูต้นแบบมีรูปแบบการประเมินด้านต่างๆดังนี้

การประเมินผลด้านความคิดสร้างสรรค์ ใช้วิธีการตรวจสอบผลงานและประเมินจากสภาพจริง

การประเมินด้านสุนทรียภาพ ใช้วิธีการตรวจสอบผลงานและสังเกตผู้เรียน

การประเมินผลด้านองค์ประกอบศิลป์ ใช้วิธีการตรวจสอบผลงาน

การประเมินผลด้านทักษะการทำงานและการแก้ปัญหา ใช้วิธีการสังเกตการปฏิบัติงานและกระบวนการทำงาน

การประเมินผลด้านทักษะการใช้อุปกรณ์และเครื่องมือ ใช้การสังเกตการปฏิบัติงาน

การประเมินผลด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ศิลปะนิสัย ใช้วิธีการตรวจผลงาน สังเกต พฤติกรรมขณะปฏิบัติงานและสังเกตกระบวนการทำงาน

ซึ่ง De Francesco (1958) ยังได้พูดถึงหลักการประเมินผลว่า ควรประเมินทุกหลักสำคัญของความเจริญงอกงามของนักเรียน ได้แก่ ความเจริญงอกงามด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านสุนทรียภาพ ด้านการรับรู้ ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านร่างกายและด้านสังคม

5. ด้านการจัดปัจจัยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้

ครูต้นแบบทุกคนมีการจัดป้ายนิเทศ ข่าวสารด้านศิลปะทั้งภายในและนอกห้องเรียนและมีการปรับเปลี่ยนผลงานและข่าวสารตลอดเวลา และมีการใช้ทุกสถานที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ มีการจัดบรรยากาศสถานศึกษาและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียน การสอนศิลปศึกษาและมีการจัดห้องเรียนและห้องปฏิบัติการศิลปะให้มีความพร้อมและเหมาะสม ดังคำกล่าวของ Roger, 1959 อ้างถึงใน อารีย์ รังสินันท์ (2528) กล่าวว่าความคิดสร้างสรรค์ไม่สามารถบังคับให้เกิดขึ้นได้ แต่สามารถส่งเสริมให้เกิดขึ้นได้ ซึ่งเปรียบเสมือนขานาที่สามารถทำให้ต้นพืชงอกงามจากเมล็ดได้ก็ต่อเมื่อ จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมทั้งอากาศน้ำดินเมล็ดพืชนั้นจึงจะงอกงามได้ ความคิดสร้างสรรค์ก็เช่นเดียวกัน จะเสริมสร้างขึ้นได้ด้วยการจัดสภาพแวดล้อม สภาพการณ์ เทคนิคและวิธีที่เหมาะสม และถูกต้อง ซึ่ง สอดคล้องกับผลการวิจัยความคิดเห็นของนักวิชาการศิลปศึกษาและครูศิลปศึกษาและ วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) ได้แสดงความคิดเห็นว่า การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญ เพราะสภาพแวดล้อมที่ดี มีสภาพเป็นแรงผลักดันหรือกระตุ้นให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งสนใจต่อความรู้สึกนึกคิดของเด็กและมีค่าอย่างยิ่งสำหรับศิลปะ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ครรชิต อิศวอนุตรพันธ์ (2540) พบว่า สภาพแวดล้อมมีผลต่อการเรียนรู้ทางศิลปะเป็นอย่างยิ่ง ถ้าสภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยให้นักเรียนเกิดการอยากเรียนรู้มากยิ่งขึ้น ก็จะทำให้นักเรียนกระตือรือร้นอยากเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ

6. ด้านการประสานความร่วมมือเพื่อจัดการเรียนรู้

ครูต้นแบบ มีการสำรวจความต้องการของชุมชนในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาตามความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน ซึ่งตรงกับงานวิจัยความคิดเห็นของครูศิลปศึกษา โดยมีการชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้ปกครองและชุมชน เกี่ยวกับนโยบายการเรียนการสอนศิลปศึกษา ดังคำกล่าวของ เม้าเซอร์ (Mouser, 1995 อ้างถึงใน ครรชิต อิศวอนุตรพันธ์ , 2540) ว่า ครูศิลป

ศึกษาต้องอธิบายให้ผู้ปกครองได้รับรู้และเข้าใจคุณค่าที่แท้จริงของศิลปศึกษา ประโยชน์และคุณค่าของการเรียนศิลปศึกษาซึ่งถูกละเลยและมองข้าม ดังนั้น ควรที่จะประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองได้รับทราบความหมายและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรศิลปศึกษา นอกจากนี้ ยังมีการจัดนิทรรศการเผยแพร่ผลงานนักเรียนด้วยการจัดนิทรรศการ และส่งผลงานนักเรียนเข้าประกวดและแข่งขัน ตรงกับการวิจัย ความคิดเห็นของครูศิลปศึกษา และ วุฒิ วัฒนสิน (2541) กล่าวว่า การจัดนิทรรศการเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนและครูมีการตื่นตัวในการเรียนอยู่เสมอ และยังช่วยให้นักเรียนมีโอกาสทำงานร่วมกัน จึงเป็นการฝึกการทำงานร่วมกับคนอื่น และยังเป็นส่งเสริมการแสดงความรู้ ความสามารถด้านศิลปกรรม และผลงานของนักเรียนให้เป็นที่ประจักษ์แก่บุคคลอื่นด้วย

7. ข้อสังเกตจากการออกภาคสนาม

ข้อสังเกตจากการศึกษาในภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ สังเกตการสอนและสำรวจบรรยากาศของการจัดการเรียนการสอน พร้อมทั้งบรรยากาศทั่ว ๆ ไปของห้องเรียนและโรงเรียนจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญ ๆ ของแบบอย่างที่ดีของครูต้นแบบ ดังนี้

1. ครูต้นแบบมีความตั้งใจและอุทิศเวลาในการทำงานด้านการสอน เสียสละกำลังกาย กำลังทรัพย์เพื่อพัฒนาผู้เรียนตลอดเวลา
2. ครูต้นแบบ เป็นผู้ใฝ่รู้ มีความมานะพยายามในการพัฒนาตน เข้ารับการอบรมสัมมนาเพื่อสร้างภูมิความรู้ใหม่ ๆ ให้ตนเอง เป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ของตนเองต่อผู้อื่น สังคมและชุมชนอยู่เสมอ
3. ครูต้นแบบเป็นผู้มีจิตวิทยา ควบคุมสถานการณ์ในการจัดการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี สามารถดูแลและสังเกตผู้เรียนทุกคนอย่างทั่วถึง ใช้วิธีการเสริมแรงเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้เรียนตลอดเวลา
4. ครูต้นแบบเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและสังคม ให้ความร่วมมือกับชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในทุกด้าน สามารถที่จะเข้าร่วมกิจกรรมกับท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี
5. ครูต้นแบบเป็นผู้อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งด้านการจัดการเรียนการสอนที่เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรมไทย รวมทั้งด้านวัฒนธรรมอื่น ๆ เช่น การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน การแต่งกาย เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนรู้

1.1 ด้านการเตรียมการสอน ครูศิลปศึกษา ควรมีการเตรียมการสอนไว้ล่วงหน้า เพื่อให้การจัดการเรียนรู้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับเนื้อหาและผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเตรียมการสอนที่ประยุกต์เนื้อหาให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ยังต้องมีการเตรียมงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้ ให้พร้อมสำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยครู ผู้สอน ควรมีการศึกษา ค้นคว้า และมีการอบรม สัมมนา ในเรื่องการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาและต้องเป็นครูที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและทันสมัย

1.2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูศิลปศึกษา ควรมีการประยุกต์รูปแบบการสอนและกิจกรรมการเรียนรู้ให้หลากหลายตามความต้องการของผู้เรียนและตรงกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร นอกจากนี้ ควรมีการสอดแทรกและบูรณาการด้านคุณธรรม จริยธรรม ศิลปะนิสัยเข้าไปในบทเรียน เพื่อให้ผู้เรียน ได้รับความรู้คู่คุณธรรม เพื่อนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ สิ่งที่สำคัญที่สุด คือในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา ควรคัดเลือกครูผู้สอนศิลปศึกษา ที่จบการศึกษาสาขาศิลปศึกษาโดยตรง

1.3 ด้านการผลิตและเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ ครูศิลปศึกษา ควรมีการเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีในท้องถิ่นก่อนการนำสื่อจากแหล่งอื่นมาใช้ เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของวัสดุ อุปกรณ์ และสื่อในท้องถิ่น และควรให้ผู้เรียนร่วมผลิตและใช้สื่อการเรียนรู้นั้น ๆ ด้วย

1.4 ด้านการวัดและประเมินผล ต้องมีการประเมินตามสภาพจริง ตามความรู้ ความสามารถของผู้เรียน โดยเน้นการประเมินกระบวนการมากกว่าการประเมินผลงาน เพื่อให้เห็นกระบวนการทำงานของผู้เรียน รวมทั้งต้องมีการประเมินพัฒนาการของผู้เรียน ส่วนการให้ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนประเมินเพื่อนและผู้ปกครองและชุมชนประเมินผู้เรียนนั้น ควรให้บุคคลเหล่านี้ร่วมประเมินอย่างน้อยเดือนละครั้ง เพื่อให้การประเมินตรงตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โดยการประเมินทุกรูปแบบต้องมีแบบฟอร์มในการประเมินทุกรูปแบบ

1.5 ด้านการจัดปัจจัยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ทุกที่สามารถจัดการเรียนรู้ได้ ดังนั้นควรมีการจัดแหล่งเรียนรู้ให้หลากหลาย และเหมาะสมกับเนื้อหาบทเรียนและผู้เรียน โดยนำประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นมาใช้ให้มากที่สุด เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น รวมทั้งบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย

1.6 ด้านการประสานความร่วมมือเพื่อจัดการเรียนรู้ ครูศิลปะ ควรมีการประสานความร่วมมือกับครูผู้สอนรายวิชาอื่น อาจใช้วิธีการบูรณาการศิลปะกับรายวิชาอื่น โดยทดสอบเป็นฐาน หรือใช้วิธีการบูรณาการรายวิชาอื่นในการจัดการเรียนรู้วิชาศิลปะศึกษา นอกจากนี้ควรมีการชี้แจงให้ผู้ปกครองและชุมชนทราบถึงแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาศิลปะศึกษา โดยเชิญให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะศึกษาในบางโอกาส เพื่อให้บุคคลเหล่านี้ทราบแนวทางและปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ อีกทั้งควรมีการนำผลงานของนักเรียนออกเผยแพร่ให้ผู้ปกครองและชุมชนได้ทราบพัฒนาของผู้เรียนด้วย

1.7 โครงการครูต้นแบบ ควรมีเกณฑ์การวัดที่สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางวิชาการในการเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการด้วย ปัจจุบันครูต้นแบบได้แต่เพียงรางวัล ไม่สามารถนำไปปรับตำแหน่งได้ และควรคัดเลือกครูที่ให้ความสนใจในการพัฒนาผู้เรียน และต้องเป็นการคัดเลือกครูศิลปะที่สามารถเป็นต้นแบบได้จริง ๆ และมีการติดตามอย่างต่อเนื่อง

โครงการครูต้นแบบควรมีต่อไป แต่ควรปรับปรุงการสรรหาครูต้นแบบ กระบวนการประเมิน การติดตามช่วยเหลือ เสริมความรู้ต้นแบบและขยายผลอย่างจริงจัง และควรสนับสนุนเป็นนโยบายของรัฐให้เป็นรูปธรรมชัดเจนกว่านี้ และควรขยายผลให้ครูศิลปะศึกษา ได้รับความรู้จากครูต้นแบบนั้น ๆ ควรมีการอบรมชี้แนะให้ต่อเนื่องจริง ๆ อยากเสนอให้หน่วยงานของรัฐบาล เอกชน สนับสนุนให้มีโครงการในลักษณะดังกล่าวใหม่ ๆ ซึ่งเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้ครู และเป็นการยกย่องเชิดชูความเป็นครู ควรเสนอความรู้ ความสามารถของสถาบันผลิตครูให้มีการประมวลแบบอย่าง และถ่ายทอดและเผยแพร่แบบอย่างที่ดีด้านการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบเพื่อช่วยพัฒนาการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษา เพื่อนำไปสู่การวิจัย การสร้างนวัตกรรมการเรียนการสอนศิลปะศึกษา ตลอดจนองค์ความรู้ทางศิลปะศึกษาที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ควรทำการวิจัยในลักษณะสังเคราะห์เส้นทางการเป็นครูต้นแบบศิลปะศึกษาแบบเจาะลึก
- 2.2 ควรศึกษาความคิดเห็นของครูต้นแบบในการพัฒนาครูเครือข่ายศิลปะศึกษา